

Z jednej strony J. Ratzinger posiada oryginalne rozwiązania, choćby w zakresie jedności Starego i Nowego Testamentu, gdzie ukazuje niezwykle bogactwo pierwszego i jego kontynuację (oczywiście przy zaznaczonych różnicach), relacji chrześcijaństwa do świata antycznego, jedyności zbawczego posłannictwa Jezusa w kontekście pluralistycznej teologii religii (J. Hick, R. Panikkar), a z drugiej dyskusyjne – moim zdaniem – rozumienie wiary i religii. Nadto ks. Michalik nie ukazał rozwoju myśli teologicznej omawianego Teologa. Autor rozprawy nie zdecydował się czy całość opracowania ująć diachronicznie czy synchronicznie. Właściwie te dwa sposoby patrzenia przeplatają się, co nie ułatwia lektury i właściwego uchwycenia istoty chrześcijaństwa. Co nie oznacza, że przez nie się nie przebija, czasami *implicite*.

Przy pracach habilitacyjnych rzadko zwraca się uwagę na zapis bibliograficzny. W tym miejscu chcę zwrócić uwagę na fakt, że zarówno w bibliografii, jak i w przypisach autor (w przypadku książek czy artykułów przekładanych z języków oryginalnych) podaje jedynie polski przekład tytułu. Rzadko kiedy mamy możliwość poznania ich w oryginale.

Nie oznacza to oczywiście, że recenzowana rozprawa nie posiada znaczących walorów. Jej autor zna prawa pracy naukowej. Stawia problemy i szuka ich rozwiązań (ale w mikroskali, czyli w poglądach Ratzingera. Szkoda, że tych poszukiwań nie uwzględnił w szerszej skali, o czym już wspomniałem). Ks. Michalik przybliżył nam myśl J. Ratzingera w najistotniejszych zagadnieniach dotyczących chrześcijaństwa, a należy on przecież do najwybitniejszych teologów XX i XXI wieku. Być może układ pracy sprawił, że jest ona mało czytelna co do istoty chrześcijaństwa, choć *implicite* są w tym opracowaniu zawarte owe aspekty. Trzeba tę rozprawę uznać za dopracowaną formalnie. Są w niej wprowadzenia, podsumowania (choć nie zawsze pod kątem tematu rozprawy). Niemniej te elementy trzeba też, w jakimś sensie, uznać za pozytywne.

Ks. Marian Rusecki
Instytut Teologii Fundamentalnej KUL

Ks. Jacenty M a s t e j. *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 ss. 382.

Na początku...

Na początku było Słowo [...]; na początku Bóg stworzył niebo i ziemię [...]. Ta książka podpowiada, że był jeszcze jeden początek – początek pełni Bożego Objawienia i zbawienia, który dał dziejom radykalną nowość aktualną do dziś.

Jaki to początek?

Ks. dr Jacenty Mastej z Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL odpowiada: na początku były Krzyż i Zmartwychwstanie stanowiące jedno Wydarzenie, od którego zaczęło się chrześcijaństwo, i na którym wznosi się jego wiarygodność. Autor wyraził to za pomocą czterech słów stanowiących tytuł jego monografii: *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa* i wydaje się, że krócej i dobitniej już nie można.

Teologia fundamentalna, czyli dyscyplina naukowa, do której przynależy recenzowane opracowanie, zajmuje się badaniem i uzasadnianiem wiarygodności Bożego Objawienia, a zatem krytycznym ukazaniem fundamentu wiary, religii i teologii chrześcijańskiej. Dlatego jest ona bardzo ważna, a wręcz podstawowa. Autor, mając na uwadze całą tę dyscyplinę, zajął się nade wszystko jej najważniejszą częścią, a mianowicie chrystologią fundamentalną, a nawet więcej, bo jej kwintesencją, czyli zasadniczym argumentem na rzecz wiarygodności Jezusa Chrystusa, Krzyżem i Zmartwychwstaniem, którą to chrystologię powiązał z eklezjologią fundamentalną jako nauką o wiarygodności Kościoła Chrystusowego.

Uczył to w sposób przemyślany i systematyczny, ujmując całość bardzo złożonej problematyki w cztery rozdziały. Podział ten nie budzi żadnych wątpliwości, jest bowiem merytorycznie uzasadniony.

W pierwszym rozdziale omawianej monografii przedstawiono w trzech paragrafach staurologiczno-rezurekcyjną świadomość Jezusa Chrystusa: I. U źródeł staurologiczno-rezurekcyjnej świadomości Jezusa Chrystusa (1. Świadomość współlistotności z Bogiem Ojcem; 2. Świadomość synostwa Bożego; 3. Świadomość posłania przez Ojca); II. Staurologiczno-rezurekcyjna świadomość Jezusa Chrystusa objawiona w wydarzeniach życia (1. Chrzest w Jordanie; 2. Kuszenie na pustyni; 3. Cuda; 4. Przemienienie na górze Tabor; 5. Uroczysty wjazd do Jerozolimy; 6. Namaszczenie w Betanii; 7. Ostatnia Wieczerza; 8. Modlitwa w Ogrodzie Oliwnym); III. Staurologiczno-rezurekcyjna świadomość Jezusa Chrystusa objawiona w nauczaniu (1. Prorocki charakter nauczania: a. Przypowieść o niegodziwych dzierżawcach winnicy; b. Zapowiedź godziny Syna Człowieczego i przypowieść o ziarnie; c. Metafora bramy i dobrego pasterza; d. Obraz kielicha i chrztu; e. Znak Jonasza; f. Zapowiedź zburzenia i odbudowania świątyni; 2. Trzy zapowiedzi męki i zmartwychwstania: a. Pierwsza zapowiedź; b. Druga zapowiedź; c. Trzecia zapowiedź; 3. Zapowiedź wywyższenia Syna Człowieczego: a. Wąż na pustyni typem Jezusa wywyższonego na krzyżu; b. Samoobjawienie Syna Człowieczego w Jego wywyższeniu; c. Zbawczy charakter wywyższenia Jezusa; 4. Jezusowe wezwanie do naśladowania; 5. Zapowiedź zdrady Judasza; 6. Zapowiedź zaparcia się Piotra).

W rozdziale drugim ukazano również w trzech paragrafach wiarygodność Krzyża: I. Krzyż jako objawienie się Trójjedynego Boga (1. Objawienie się Boga Ojca; 2. Objawienie się Wcielonego Syna Bożego; 3. Objawienie się Ducha Świętego); II. Krzyż objawieniem człowieka (1. Objawienie grzeszności człowieka; 2. Objawienie sensu cierpienia; 3. Objawienie sensu śmierci; 4. Objawienie sensu życia); III. Krzyż jako zbawienie człowieka (1. Przebłągalno-ekspiacyjna ofiara: a. Ofiary starotestamentowe prefigurą ofiary Chrystusa; b. Eucharystia jako ofiara; c. Wyjątkowy charakter ofiary Chrystusa; 2. Zawarcie Nowego Przymierza: a. Starotestamentowe zapowiedzi Nowego Przymierza; b. Teologia Nowego Przymierza; 3. Zstąpienie do piekieł wyrazem miłości solidarnej i ocalającej: a. Tradycyjne rozumienie prawdy

wiary o zstąpieniu do piekieł; b. Historiozbawcze znaczenie zstąpienia do piekieł; c. Egzystencjalny wymiar zstąpienia do piekieł).

Rozdział trzeci został poświęcony wiarygodności zmartwychwstania i składa się z czterech paragrafów: I. Nowotestamentowe świadectwa o zmartwychwstaniu (1. Wyznania wiary i aklamacje; 2. Hymny liturgiczne; 3. Katechezy paschalne; 4. Wielkanocne narracje ewangelijne: a. Relacja według św. Marka; b. Relacja według św. Mateusza; c. Relacja według św. Łukasza; d. Relacja według św. Jana); II. Znaki wiarygodności zmartwychwstania (1. Chrystofanie paschalne; 2. Pusty grób); III. Zmartwychwstanie jako objawienie się Trójjedynego Boga (1. Objawienie się Ojca; 2. Objawienie Syna przez Ojca; 3. Objawienie się Ducha Świętego); IV. Zmartwychwstanie objawieniem i zbawieniem człowieka oraz świata (1. Zwycięstwo nad szatanem, grzechem i śmiercią; 2. Zbawcza przemiana człowieka i świata: a. Przemiana człowieka; b. Przemiana świata; 3. Zapowiedź powszechnego zmartwychwstania).

Rozdział czwarty dotyczy staurologiczno-rezurekcyjnej wiarygodności Kościoła i składa się z dwóch paragrafów: I. Geneza Kościoła (1. Eklezjotwórcza rola Krzyża: a. Eklezjalne aspekty królewskiej godności Jezusa; b. Eklezjotwórczy charakter wydarzeń staurologicznych; c. Pentekostalny aspekt śmierci Jezusa; 2. Zmartwychwstanie finalnym aktem eklezjogenezy: a. Znaczenie wiary wielkanocnej w genezie Kościoła; b. Doświadczenia paschalne podstawą wiary i świadectwa Kościoła; c. Rezurekcyjny charakter posłannictwa Kościoła; 3. Eklezjogenetyczny dar Ducha Świętego: a. Współtwórca eklezjalnej komunii; b. Ożywiciel Bożego słowa; c. Źródło i Sprawca świętości Kościoła); II. Natura Kościoła (1. Krzyż i zmartwychwstanie w wierze i przepowiadaniu Kościoła: a. Staurologiczno-rezurekcyjny charakter wiary Kościoła; b. Prymat przepowiadania męki i rezurekcji Jezusa; 2. Staurologiczno-rezurekcyjny charakter sakramentalnego życia Kościoła: a. Staurologiczno-rezurekcyjny charakter chrztu świętego; b. Staurologiczno-rezurekcyjny charakter Eucharystii; 3. Krzyż i zmartwychwstanie a eklezjalna diakonia: a. Agapetologiczne urzeczywistnianie się Kościoła; b. Agapetologiczna wiarygodność Kościoła).

Całość opracowania zawiera także Wstęp i Zakończenie, przebogatą bibliografię (co uwyrażnia naukowy charakter publikacji) klarownie podzieloną, wykaz skrótów, a także tłumaczenia syntezy monografii na języki obce, co jest pomysłem bardzo słusznym.

Czy opracowanie ks. dra J. Masteja ma jakieś wady lub słabości? Według mego rozeznania nie znajdują się w nim takie, które domagałyby się korekty przed publikacją. Owszem, niektóre wątki są referowane przez Autora tak, jakby nie łączyła się z nimi ważna dyskusja wśród biblistów czy teologów oraz polaryzacja stanowisk. Niektóre podsumowania paragrafów czy rozdziałów mogłyby być bardziej rozbudowane i poprowadzone bardziej pod kątem podjętego tematu, czyli w stronę zbudowania staurologiczno-rezurekcyjnej wiarygodności chrześcijaństwa, zwłaszcza dzięki porównaniu z religiami pozachrześcijańskimi. Jednak podjęta problematyka jest trudna i wielowątkowa, dlatego za wcześniej jeszcze na ostateczne wyniki badań.

Z kart książki przebija solidny warsztat naukowy oraz świeżość spojrzenia głęboko osadzonego w całej myśli chrześcijańskiej i rozległej literaturze teologicznej polskiej oraz zagranicznej. Być może literatura zagraniczna jest bogatsza od naszej pod względem liczby publikacji czy wątków staurologicznych i rezurekcyjnych. Jednak jeszcze nie wypracowała syntezy, która powstała w naszym języku i dzięki

rodzimej myśli teologicznofundamentalnej, a którą Czytelnik ma właśnie przed sobą dzięki Autorowi oraz Wydawnictwu KUL.

Ks. Krzysztof Kaucha
Instytut Teologii Fundamentalnej KUL

Ks. Jan P e r s z o n. *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2009 ss. 475.

Recenzowana książka ma szansę odbić się szerokim echem na polskim rynku wydawniczym, a może nawet stać się bestsellerem naukowym. Autorowi udało się bowiem zespolić w jednej monografii następujące elementy: trudny temat (kolegialność Kościoła) stanowiący przedmiot badań naukowych (w ramach posoborowej eklezjologii) oraz żywych dyskusji w Kościele i wśród teologów (w których skrajne stanowiska, omawiane w książce, ocierają się o status herezji), nieznanym polskiemu czytelnikowi obszar (USA) pretendujący dziś do roli centrum współczesnego świata oraz przystępny język. Po ukazaniu się opracowania ks. prof. dr. hab. Jana Perszona polska teologia będzie mogła się poszczycić kolejnym podręcznikiem (w mojej ocenie książka nim jest – jest tak obszerna, że mogłaby być, po korektach, podręcznikiem posoborowej eklezjologii amerykańskiej) na bardzo wysokim poziomie, który zaświadcza o jej jakości, szerokości naukowego spojrzenia oraz otwartości na dorobek innych środowisk.

Ten ogólny wniosek domaga się uzasadnienia, które nikomu, kto sięgnie po tę monografię, nie sprawi trudności. Jest ona bardzo wnikliwa i naukowa w sensie wykorzystania wszystkich źródeł. Ich wielość ilustrują przypisy. Są one bardzo liczne (na każdej stronie kilka, zajmują nierzadko pół lub więcej strony), dokładnie sporządzone, a przy tym zawierają kopalnię informacji uzupełniających rozważania zawarte w korpusie oraz stanowią solidne podstawy do podjęcia innych badań naukowych. Autor wydobyl ze źródeł bogaty materiał nie tylko dotyczący wprost podjętego problemu, lecz oddający literę i ducha katolicyzmu w USA i zrodzonej w nim eklezjologii. Ten Kościół i jego myśl eklezjologiczna są odważne, nastawione na *praxis*, konkret, skuteczność (w sensie efektywności, a nie tylko użyteczności, co się Amerykanom niesłusznie zarzuca), a jednocześnie zgodność z tradycją (choć różnie pojmowaną). Słusznie Autor umieścił rozdział wstępny poświęcony kontekstowi historyczno-kulturowemu życia Kościoła katolickiego w USA. Słusznie też uwypuklił takie zjawiska, jak amerykańizm, wpływ Soboru Watykańskiego II na eklezjologię w USA (rozdział drugi) oraz recepcję nauki tego soboru (rozdział trzeci), która spowodowała liczne dysputy w Kościele amerykańskim trwające do dziś, a dotyczące rozumienia Kościoła, jego struktury (struktur) – zwłaszcza ich kolegialności (rozdziały czwarty i piąty), zagadnień moralnych (aborcji, antykoncepcji), porządku kościelnego (np.